

مقدمه

ما مردم ایران برای ساختن کشوری بهتر، توسعه عدالت، تضمین آسایش اجتماعی، دفاع از مرز و بوم و تمامیت ارضی غیرقابل تغییر مملکتمان، توسعه رفاه، تضمین موهبت آزادی ملت و آیندگان این قانون اساسی را معین می کنیم که تمام اصول آن هرگز با اعلامیه جهانی حقوق بشر مغایرت نداشته باشد. دین، سلطنت و ایده لوژی از حکومت برای همیشه جدا بوده و تمام مردم، زن و مرد با هر عقیده و دینی دارای حقوق مساوی باشند.

قانون اساسی جمهوری ایران

فصل اول

اصول کلی

اصل ۱

نوع حکومت ایران جمهوری است که ملت ایران، با امید کسب آن، انقلاب بهمن ۱۳۵۷ را به پیروزی رساند.

اصل ۲

جمهوری ایران، نظامی است بر پایه ی:

- کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او که از راه:
- استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها،
- نفی هر گونه ستمگری و ستمکشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،
- عدالت اجتماعی و استقلال سیاسی و اقتصادی و همبستگی ملی را تأمین میکند.

اصل ۳

دولت جمهوری ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

- ۱ - ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل انسانی و اخلاقی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
- ۲ - بالا بردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.
- ۳ - آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
- ۴ - تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی و فرهنگی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.
- ۵ - طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ استعمارگران.
- ۶ - محو هر گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
- ۷ - تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قوانین منطبق بر حقوق بشر.
- ۸ - مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
- ۹ - رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
- ۱۰ - ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور.
- ۱۱ - تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و یکپارچگی و نظام مردم سالارانه ی کشور.
- ۱۲ - پی ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
- ۱۳ - تأمین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.
- ۱۴ - تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.
- ۱۵ - توسعه و تحکیم دوستی و تعاون عمومی بین همه مردم.
- ۱۶ - تنظیم سیاست خارجی کشور با توجه به منافع ملی بر اساس معیارهای بشر دوستانه و حمایت بی دریغ از محرومان و قربانیان نقض حقوق بشر در جهان.

اصل ۴

کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین **حقوقی و بشردوستانه** باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده **دیوان قانون اساسی** است.

اصل ۵

جمهوری ایران خود را نسبت به منشور سازمان ملل متحد، معاهدات و میثاق های بین المللی که ایران به آن ملحق شده است و مفاد اعلامیه جهانی حقوق بشر، متعهد می داند.
در جمهوری ایران:

۱- تدوین قوانینی که با اصول دموکراسی تعارض داشته باشد، جایز نیست.

۲- تدوین قوانینی که با حقوق و آزادیهای اساسی ذکر شده در این قانون اساسی تعارض داشته باشد، جایز نیست.

اصل ۶

در جمهوری ایران امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود، از راه انتخابات، انتخاب رییس جمهور، نمایندگان مجلس شورای **ملی**، اعضای شوراها و نظائر اینها، یا از راه همهپرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین میگردد.

اصل ۷

شوراها، مجلس شورای **ملی**، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظائر اینها از ارکان تصمیمگیری و اداره امور کشورند.

موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین میکند.

اصل ۸

در جمهوری ایران، دولت **وظایف خود نسبت به مردم را تحت شرایط و حدود و کیفیتی که آن را قانون معین میکند، انجام می دهد.**

اصل ۹

در جمهوری ایران آزادی و استقلال و وحدت و **یکپارچگی** کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و **یکپارچگی** ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و **یکپارچگی** کشور آزادیهای **اقلیت های ملی، قومی، دینی و زبانی کشور** را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

«اعلامیه اصول حقوق بین المللی در مورد روابط دوستانه و همکاری میان کشورها طبق منشور سازمان ملل» و «اعلامیه مربوط به حقوق اشخاص متعلق به اقلیت های ملی، قومی، دینی و زبانی» از مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد، راهنمای چگونگی اجرای این اصل در جمهوری ایران هستند.

اصل ۱۰

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه است، قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی **هایی** در جهت آسان کردن تشکیل خانواده **تدوین می گردند.**

اصل ۱۱

دولت جمهوری ایران سیاست کلی خود را بر پایه **همبستگی بین المللی و عدم تعهد** قرار می دهد و کوشش پیگیر به عمل می آورد تا با کلیه کشورهای عضو سازمان ملل متحد مناسبات دیپلماتیک با تضمین حقوق برابر بر مبنای قوانین شناخته شده بین المللی داشته باشد.

اصل ۱۲

در جمهوری ایران، دین و حکومت از هم جدا می‌باشند. پیروان تمام مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق آیین خودشان آزادند. و در تعلیم و تربیت دینی در کنار آموزش و پرورش عمومی کشور و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) منطبق بر قوانین مدنی کشور و اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق‌های الحاقی آن و دیگر اسناد بین‌المللی پذیرفته شده از جانب کشور و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند.

اصل ۱۳

تمامی ایرانیان پیرو ادیان گوناگون، در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود در چهار چوب شرایط اصل ۱۲ عمل میکنند.

اصل ۱۴

دولت جمهوری ایران موظف است نسبت به افراد غیر ایرانی مقیم کشور با اخلاق حسنه عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند. خارجیان در مدت اقامت کوتاه یا بلند خود در ایران، تابع قوانین و مقررات کشور هستند.

فصل دوم

زبان، خط، تاریخ و پرچم کشور

اصل ۱۵

زبان رسمی و مشترك مردم ایران فارسی با دستور خط فارسی است. انتشار روزنامه رسمی و اسناد رسمی و نامه‌ها به این زبان صورت می‌گیرد و در جلسات رسمی چون جلسات شورای ملی، هیئت دولت، دادگاه‌ها و کنفرانس‌های رسمی از این زبان استفاده می‌شود. استفاده از زبانهای دیگر مردم ایران در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی صورت می‌پذیرد.

زبان های آذربایجانی، کردی، عربی، بلوچی و ترکمنی در واحدهای اداری مناطقی که اکثریت جمعیت آن به آن زبان تکلم می کنند، زبان رسمی دیگر آن منطقه به حساب می آیند.

اصل ۱۶

زبان های انگلیسی، فرانسوی، اسپانیولی و عربی که از زبان های رسمی سازمان ملل متحد هستند، پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در کلاسها و رشته های گوناگون، فراخور امکانات و تمایل دانش آموزان تدریس می شوند.

اصل ۱۷

تاریخ رسمی کشور و مبنای کار ادارات دولتی، خورشیدی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.

اصل ۱۸

پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ است.

فصل سوم

حقوق ملت

اصل ۱۹

مردم ایران از هر قوم و تبار که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، جنس، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا هر عقیده دیگر و همچنین ملیت، وضع اجتماعی، ثروت، ولادت یا هر موقعیت دیگر سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل ۲۰

همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برخوردارند.

اصل ۲۱

دولت موظف است حقوق زنان را در تمام جهات تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱ - ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او و تأمین برابرقوی کامل زنان و مردان.

۲ - حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی‌سرپرست.

۳ - ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.

۴ - ایجاد بیمه خاص زنان بیکار، سالخورده و سرپرست خانوار.

۵ - اعطای قیمومت فرزندان به مادران مگر در موارد نادری که عدم شایستگی مادر از نظر دادگاه صالح محرز باشد.

اصل ۲۲

حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است. ورود و بازرسی محل سکونت بدون اجازه صاحب ملک یا حکم قضایی، ممنوع است. در صورتی که تداوم یک شغل موجب تعرض به حقوق دیگران شود، قانون شرایط منع تداوم آن شغل و بازآموزی شاغلان به آن شغل جهت اشتغال به شغل دیگر یا جبران زیان احتمالی را تعیین می‌کند.

اصل ۲۳

تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمیتوان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل ۲۴

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن که به شکل توهین یا بهتان به فرد یا گروهی اجتماعی مخل حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین میکند.

اصل ۲۵

بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل ۲۶

احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی، دینی و صنفی همچون سندیکاها و آزادند، مشروط به این که اقدامی علیه استقلال، آزادی، مبانی بنیادی نظام دموکراتیک و وحدت ملی، انجام ندهند. هیچکس را نمیتوان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

اصل ۲۷

تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، با اعلام قبلی به مسئولان انتظامی محل، آزاد است. مقررات مربوط به اجتماع و راهپیمایی در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۲۸

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۲۹

برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی.

دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای يك يك افراد کشور تأمین کند.

اصل ۳۰

دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

اصل ۳۱

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند به خصوص روستائینان، **حاشیه نشینان شهری** و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۳۲

هیچکس را نمیتوان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین میکند در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتبا به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضایی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل ۳۳

هیچکس را نمیتوان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون به دلایل بهداشتی یا امنیت فردی و اجتماعی و بدون جنبه های سیاسی و ایدئولوژیک مقرر میدارد.

اصل ۳۴

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس میتواند به منظور دادخواهی به دادگاههای صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاهها را در دسترس داشته باشند و هیچکس را نمیتواند از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۳۵

در همه دادگاهها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل ۳۶

حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل ۳۷

اصل، براءت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمیشود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۳۸

هر گونه شکنجه بدنی یا روانی برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل ۳۹

هتك حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل ۴۰

هیچکس نمیتواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل ۴۱

تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی است و دولت نمیتواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر به درخواست خود او.

اصل ۴۲

اتباع خارجه میتوانند در حدود قوانین به تابعیت ایران در آیند و سلب تابعیت اینگونه اشخاص در صورتی ممکن است که خود آنها درخواست کنند.

فصل چهارم

اقتصاد و امور مالی

اصل ۴۳

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری ایران بر اساس ضوابط زیر استوار میشود:

- ۱ - تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.

- ۲ - تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا کم بهره یا راه های دیگری که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت يك کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر يك از مراحل رشد صورت گیرد.

۳ - تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.

۴ - رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.

۵ - منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و سودبری غیر قانونی و دیگر معاملات غیر قانونی.

۶ - منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

۷ - استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.

۸ - جلوگیری از سلطه اقتصادی کشورها و مؤسسات خارجی بر اقتصاد کشور.

۹ - تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل ۴۴

نظام اقتصادی جمهوری ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است.

بخش دولتی شامل آن بخش از صنایع، معادن و تأسیسات خدماتی است که سودآوری آن در صورت مالکیت عمومی محرز و یا در اختیار داشتن آن توسط دولت برای امنیت ملی ضروری است.

بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط قانونی تشکیل می‌شود.

بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات میشود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری ایران است.

تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین میکند.

اصل ۴۵

ثروت‌های عمومی از قبیل زمینهای خشک و بایر یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگلها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالك و اموال عمومی که از غاصبین مسترد میشود. در اختیار دولت است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر يك را قانون معین میکند.

اصل ۴۶

هر کس مالك حاصل کسب و کار قانونی خویش است و هیچکس نمیتواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل ۴۷

مالکیت شخصی که از راه قانونی تأمین شده باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین میکند. اعمال حقوق مالکیت باید منطبق با رفاه عمومی باشد. تصاحب هر ملک برای برطرف کردن نیازی عمومی، باید بر مبنای قانون و با پرداخت بهای عادلانه آن صورت پذیرد. هر کس حق دارد در حدود قانون از حمایت مادی و معنوی آثار علمی، ادبی، هنری و صنعتی خود برخوردار باشد.

اصل ۴۸

در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استانها و توزیع فعالیتهای اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل ۴۹

دولت موظف است ثروتهای ناشی از **سودبری غیر قانونی**، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای **خشک و بایر و اموال بدون مالک یا با سابقه آبادانی**، دائر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر **قانونی** را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به **خزانه‌داری کل** بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت به وسیله دولت اجرا شود.

اصل ۵۰

در جمهوری **ایران**، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی میگردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل ۵۱

هیچ نوع مالیات وضع نمیشود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص میشود.

اصل ۵۲

بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می‌شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای **ملی** تسلیم میگردد. هر گونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

اصل ۵۳

کلیه دریافت‌های دولت در حسابهای خزانه‌داری کل متمرکز میشود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام میگیرد.

اصل ۵۴

دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای ملی میباشد. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استانها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۵۵

دیوان محاسبات به کلیه حسابهای وزارتخانه‌ها، موسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده میکنند به ترتیبی که قانون مقرر میدارد رسیدگی یا حسابرسی مینماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حسابها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای ملی تسلیم مینماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

فصل پنجم

حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن

اصل ۵۶

انسان بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم است. هیچکس نمیتواند این حق را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد. حق حاکمیت ملی از آن همه مردم است و باید به نفع عموم به کار رود و ملت این حق را از طرقی که در اصول بعد میآید اعمال میکند.

اصل ۵۷

قوای حاکم در جمهوری ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که بر طبق اصول آینده این قانون اعمال میگردند. این قوا مستقل از یکدیگرند و ارتباط میان آنها به وسیله رییس جمهور برقرار میگردد.

اصل ۵۸

اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای ملی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن پس از امضای رئیس جمهور برای اجرا به قوه مجریه و قضاییه ابلاغ میگردد.

اصل ۵۹

در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت می‌گیرد. در خواست مراجعه به آراء عمومی توسط یک سوم نمایندگان مجلس یا پانصد هزار نفر از دارندگان حق رأی صورت می‌گیرد و باید به تصویب نمایندگان مجلس برسد. پیشنهادهاى مرتبط با تغییر در قانون اساسی، بر طبق اصول ۱۱۰ و ۱۱۱ این قانون بررسی می‌شود.

اصل ۶۰

اعمال قوه مجریه از طریق رییس جمهور و وزراء است.

اصل ۶۱

اعمال قوه قضاییه به وسیله دادگاه‌های دادگستری است که باید به حل و فصل دعاوی و حفظ حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت بپردازد.

فصل ششم

قوه مقننه

مبحث اول) مجلس شورای ملی

اصل ۶۲

مجلس شورای ملی از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب میشوند تشکیل میگردد.

شرایط انتخابکنندگان و انتخابشوندگان و کیفیت انتخابات را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۶۳

دوره نمایندگی مجلس شورای ملی چهار سال است. انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل ۶۴

عده نمایندگان مجلس شورای ملی دویست و نود نفر است. زرتشتیان، کلیمیان، مسیحیان آشوری و کلدانی، مسیحیان ارمنی جنوب و شمال و بهائیان هر کدام حداقل يك نماینده در مجلس خواهند داشت. محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین میکند. (تبصره: در زمانی که شهروندان جامعه زرتشتیان، کلیمیان، مسیحیان، بهائیان و پیروان سایر ادیان و فرقه‌های مذهبی کشور، تأمین حقوق شهروندی خود در جامعه را تضمین شده بدانند، جمله دوم این اصل حذف می‌شود و تنها جملات اول و سوم باقی می‌مانند.)

اصل ۶۵

پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای ملی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت مییابد و تصویب طرحها و لوایح طبق آیین‌نامه مصوب داخلی انجام میگردد مگر در مواردی که در قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آیین‌نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران لازم است.

اصل ۶۶

ترتیب انتخاب رییس و هیأت رئیسه مجلس و تعداد کمیسیونها و دوره تصدی آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله آیین‌نامه داخلی مجلس معین میگردد.

اصل ۶۷

نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم‌نامه را امضاء نمایند.
"من با تکیه بر شرف انسانی خویش تعهد مینمایم که نگاهبان دستاوردهای ملت ایران و مبانی جمهوری ایران باشم، ودیعه‌ای را که ملت به من سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف وکالت، امانت را رعایت نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را مد نظر داشته باشم."
نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید در اولین جلسه‌ای که حضور پیدا میکنند مراسم سوگند را به جای آورند.

اصل ۶۸

در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رییس جمهور و تصویب اکثریتی کیفی برابر سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و دیوان قانون اساسی از انتخابات نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدت معینی متوقف میشود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل ۶۹

مذاکرات مجلس شورای ملی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رییس جمهور یا ده نفر از نمایندگان، در صورت تصویب مجلس، جلسه غیر علنی

تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور هیئت دیوان قانون اساسی به تصویب اکثریتی کیفی برابر سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از بر طرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

اصل ۷۰

رئیس جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا با افراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و میتوانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزراء مکلف به حضورند و هر گاه تقاضا کنند مطالبشان استماع میشود.

مبحث دوم) اختیارات و صلاحیت مجلس شورای ملی

اصل ۷۱

مجلس شورای ملی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی میتواند قانون وضع کند.

اصل ۷۲

مجلس شورای ملی نمیتواند قوانینی وضع کند که با اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های آن یا قانون اساسی منطبق با آن مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده دیوان قانون اساسی است.

اصل ۷۳

شرح و تفسیر کلیه قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای ملی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادستان، در مقام تمیز حق، از قوانین میکنند نیست.

اصل ۷۴

لوائح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم میشود و طرحهای قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای ملی قابل طرح است.

اصل ۷۵

طرحهای قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوائح قانونی عنوان میکنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی میانجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

اصل ۷۶

مجلس شورای ملی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۷۷

عهدنامهها، مقاولهنامهها، قراردادها و موافقتنامههای بینالمللی باید به تصویب مجلس شورای ملی برسند.

اصل ۷۸

هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط این که يك طرفه نباشد و به استقلال و یکپارچگی کشور لطمه نزند و به تصویب اکثریتی کیفی برابر چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای ملی برسند.

اصل ۷۹

برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای ملی موقتا محدودیتهای ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن به هر حال نمیتواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل ۸۰

گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای ملی باشد.

اصل ۸۱

دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان بر پایه قانون تجارت مصوب مجلس شورای ملی مجاز می باشد.

اصل ۸۲

استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای ملی.

اصل ۸۳

بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست.

اصل ۸۴

هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل ۸۵

سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمیتواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند ولی در موارد ضروری میتواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای داخلی خود تفویض کند، در این صورت این

قوانین در مدتی که مجلس تعیین مینماید به صورت آزمایشی اجرا میشود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود.

همچنین مجلس شورای ملی میتواند تصویب دائمی اساسنامه سازمانها، شرکتهای، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای ذیربط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد. در این صورت مصوبات دولت نباید با قانون اساسی مغایرت داشته باشد، تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل نود و ششم با دیوان قانون اساسی است. علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالفت قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رییس مجلس شورای ملی برسد.

اصل ۸۶

نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمیتوان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرایی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد.

اصل ۸۷

رییس جمهور برای هیأت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف میتواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۸۸

در هر مورد که حداقل يك چهارم کل نمایندگان مجلس شورای ملی از رییس جمهور و یا هر يك از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سوال کنند، رییس جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سوال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رییس جمهور بیش از يك ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتاد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای ملی.

۱ - نمایندگان مجلس شورای ملی می‌توانند در مواردی که لازم میدانند هیأت وزیران یا هر يك از وزراء را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود.

هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را میدهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد.

اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل میشود. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمیتوانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل میشود عضویت پیدا کنند.

۲ - در صورتی که حداقل يك سوم از نمایندگان مجلس شورای ملی، رئیس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رئیس جمهور باید ظرف مدت يك ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رئیس جمهور، اکثریت دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند، رئیس جمهور عزل و انتخابات ریاست جمهوری ظرف پنجاه روز صورت می‌پذیرد.

- طرح استیضاح ریاست جمهور در صورتی قابل بررسی است که حداقل یک سال از زمان تصدی پست ریاست جمهور منتخب گذشته باشد.

- تصمیم درباره استیضاح نباید از عزل متهم از مقام دولتی تجاوز نماید. با این حال، شخصی که استیضاح شده از مسئولیت جزایی و مدنی معاف نمی‌شود.

هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضاییه داشته باشد، میتواند شکایت خود را کتبا به مجلس شورای ملی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضاییه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

اصل ۹۱

به منظور پاسداری از قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای ملی با آن، نهادی به نام دیوان قانون اساسی با ترکیب زیر تشکیل میشود.

۱ - چهار نفر از حقوقدانان آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز. انتخاب این عده با مجلس شورای ملی است.

۲ - چهار نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانانی که به وسیله شورای عالی قضائی از میان قضات دیوان عالی کشور انتخاب میگردند.

۳- چهار نفر از استادان دانشکده های حقوق کشور به انتخاب رئیس جمهور

اصل ۹۲

اعضای دیوان قانون اساسی برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشتن سه سال، نیمی از اعضای هر گروه (در دور اول به قید قرعه) تغییر مییابند و اعضای تازه‌ای به جای آنها انتخاب میشوند. هر عضو دیوان قانون اساسی حد اکثر به مدت ۶ سال می‌تواند عضو این دیوان باشد.

اصل ۹۳

مجلس شورای ملی بدون وجود دیوان قانون اساسی اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای دیوان قانون اساسی

اصل ۹۴

کلیه مصوبات مجلس شورای ملی باید به دیوان قانون اساسی فرستاده شود. دیوان قانون اساسی موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

اصل ۹۵

در مواردی که دیوان قانون اساسی مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، میتواند از مجلس شورای ملی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

اصل ۹۶

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای ملی با قانون اساسی و میثاق ها و مقوله نامه های بین المللی پیشتر تصویب شده بر عهده اکثریت اعضای دیوان قانون اساسی است.

اصل ۹۷

اعضای دیوان قانون اساسی به منظور تسریع در کار میتوانند هنگام مذاکره درباره لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد، اعضای دیوان قانون اساسی باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.

اصل ۹۸

تفسیر قانون اساسی به عهده دیوان قانون اساسی است که با تصویب سه چهارم آنان انجام میشود.

اصل ۹۹

دیوان قانون اساسی نظارت منطبق با تعهدات حقوقی بین المللی کشور را بر انتخابات مجلس تدوین قانون اساسی، ریاست جمهوری، مجلس شورای ملی و مراجعه به آراء عمومی و همه پرسی، به صورت همکاری با کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و ناظران کارشناس و بی طرف بین المللی بر عهده دارد.

فصل هفتم

شوراها

اصل ۱۰۰

برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت میگیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب میکنند.

شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و یکپارچگی و نظام جمهوری و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین میکند.

اصل ۱۰۱

به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل میشود.

نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین میکند.

اصل ۱۰۲

شورای عالی استانها حق دارد در حدود وظایف خود طرحهایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای ملی پیشنهاد کند. این طرحها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

اصل ۱۰۳

استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین میشوند در حدود اختیارات شوراها ملزم به رعایت تصمیمات آنها هستند.

اصل ۱۰۴

به منظور تأمین همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل میشود.

چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین میکند.

اصل ۱۰۵

تصمیمات شوراها نباید مخالف قوانین کشور باشد.

اصل ۱۰۶

انحلال شوراها جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراها و طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین میکند. شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

فصل هشتم

نهادهای دیگر و بازنگری قانون اساسی

اصل ۱۰۷

به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از یکپارچگی و حاکمیت ملی کشور، "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل میگردد.

۱ - تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور

۲ - هماهنگ نمودن فعالیتهای سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.

۳ - بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی.

اعضای شورا عبارتند از:

- رؤسای قوای سه گانه

- رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح

- مسئول امور برنامه و بودجه

- وزیر امور خارجه، کشور، اطلاعات

- حسب مورد وزیر مربوط و عالیترین مقام ارتش

- شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای

امنیت کشور تشکیل میدهد. ریاست هر يك از شوراهای فرعی با رئیس جمهور یا یکی از اعضای

شورای عالی است که از طرف رئیس جمهور تعیین میشود.

حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانونی معین میکند و تشکیلات آنها به تصویب

شورای عالی میرسد.

اصل ۱۰۸

- «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» به منظور برگزاری عادلانه انتخابات و همه‌پرسی های ملی و نظارت بر امور اداری احزاب سیاسی تشکیل می‌شوند.

- «کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات» مرکب است از: سه عضو منصوب از سوی رئیس‌جمهور، سه عضو به انتخاب مجلس شورای ملی و سه عضو دیگر به انتخاب شورای عالی قضائی. کمیسیون از میان اعضا، رئیس خود را برمی‌گزیند.
- مدت مأموریت اعضای کمیسیون شش سال است.
- اعضای کمیسیون نباید به احزاب سیاسی تعلق داشته باشند و حق شرکت در هیچگونه فعالیت سیاسی را ندارند.
- هیچ عضو کمیسیون را نمی‌توان از خدمت اخراج نمود مگر در صورت محکومیت به زندان به حکم دادگاه صالحه
- «کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات» در حدود اختیارات قانونی خود حق وضع مقررات مربوط به برگزاری انتخابات و همه‌پرسی در چهارچوب قوانین انتخاباتی مصوب مجلس، امور اداری مربوط به احزاب سیاسی و هم چنین نظم داخلی خود را دارد.
- تشکیلات، وظایف و سایر موضوعات مربوط به «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطح را قانون معین می‌نماید.

اصل ۱۰۹

- «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطحی می‌توانند دستورالعمل‌های لازم را به سازمان‌های اداری مربوط در مورد امور اداری راجع به انتخابات و همه‌پرسی های ملی از قبیل تهیه و تدارك فهرست اسامی رأی‌دهندگان صادر نمایند.
- سازمان‌های اداری مربوط موظف به رعایت این دستورالعمل‌ها پس از دریافت آنها می‌باشند.
- مبارزات انتخاباتی تحت مدیریت «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطح، در حدود قانون صورت می‌گیرد. فرصت مساوی و برابر تضمین می‌گردد.

اصل ۱۱۰

هرگاه اکثریت نمایندگان مجلس شورای ملی یا رئیس‌جمهور به پیشنهاد هیأت وزیران و یا پانصد هزار نفر از دارندگان حق رأی، لزوم تجدید نظر در يك یا چند اصل از قانون اساسی را عنوان کنند، طرح یا لایحه تجدید نظر از طرف مجلس یا هیأت وزیران تهیه و مورد بررسی مجلس شورای ملی قرار می‌گیرد. پس از تصویب دو سوم نمایندگان مجلس، متن تجدید نظر شده پیشنهادی، برای تصویب نهایی توسط ملت ایران به همه پرسی گذاشته می‌شود.

- مصوبه مجلس برای تغییر قانون اساسی، سه ماه پیش از همه پرسی از طریق روزنامه رسمی و دیگر رسانه های چاپی، صوتی و تصویری کشور انتشار می یابد.

اصل ۱۱۱

هرگاه اکثریت نمایندگان مجلس شورای ملی یا رئیس جمهور به پیشنهاد هیأت وزیران و یا پانصد هزار نفر از دارندگان حق رأی خواستار تغییر بنیادی و ساختاری قانون اساسی باشند، در صورت تصویب طرح یا لایحه مربوط توسط دو سوم نمایندگان مجلس، انتخابات مجلس تدوین قانون اساسی صورت گرفته و مجلس شورای ملی منحل می شود. نهادهای حکومتی جدید پس از تدوین قانون اساسی جدید و تصویب آن در پی یک همه پرسی شکل می گیرند.

- سایر نهادهای حکومتی تا برگزاری همه پرسی قانون اساسی به انجام وظایف خود ادامه می دهند.

فصل نهم

قوه مجریه

مبحث اول - ریاست جمهوری و وزرا

اصل ۱۱۲

رئیس جمهور عالیترین مقام رسمی کشور در امور داخلی و روابط بین المللی است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه گانه و ریاست قوه مجریه را بر عهده دارد.

اصل ۱۱۳

وظایف و اختیارات رئیس جمهور:

۱ - تعیین رئیس دیوان عالی و دادستان کل کشور.

۲ - فرماندهی کلی نیروهای مسلح به ترتیب زیر:

الف - نصب و عزل رئیس ستاد مشترك به پیشنهاد هیئت وزیران.

ب - تعیین فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.

۳ - فرمان همه پرسی

۴ - اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروها پس از تصویب مجلس شورای ملی.

۵ - عفو یا تخفیف مجازات محکومیت، پس از پیشنهاد دیوان عالی کشور.

به انضمام سایر وظایف و اختیاراتی که در اصول بعدی این فصل به رئیس جمهور محول شده است.

اصل ۱۱۴

رئیس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب میشود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای يك دوره بلامانع است.

اصل ۱۱۵

رئیس جمهور باید از میان **شخصیت‌های** سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:
ایرانی‌الاصل، تابع ایران، دارای حسن سابقه و معتقد به مبانی جمهوری ایران.

اصل ۱۱۶

نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب رئیس جمهوری را قانون معین میکند.

اصل ۱۱۷

رئیس جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت‌کنندگان انتخاب می‌شود، ولی هر گاه در دوره نخست هیچ‌یک از نامزدها چنین اکثریتی بدست نیاورد، روز جمعه **دو** هفته بعد برای بار دوم رأی گرفته

میشود. در دور دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری داشته‌اند شرکت میکنند، ولی اگر بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته‌اند برای انتخاب مجدد معرف میشوند.

اصل ۱۱۸

مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده دیوان قانون اساسی به صورت همکاری با کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و ناظران کارشناس و بی طرف بین المللی است ولی قبل از تشکیل نخستین دیوان قانون اساسی بر عهده کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات است.

اصل ۱۱۹

انتخاب رییس جمهور جدید باید حداقل يك ماه پیش از پایان دوره ریاست جمهوری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب رییس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق، رییس جمهور پیشین وظایف رییس جمهوری را انجام میدهد.

اصل ۱۲۰

هر گاه در فاصله ده روز پیش از رأی گیری یکی از نامزدهایی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر میافتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، مهلت انتخابات برای دو هفته تمدید میشود.

اصل ۱۲۱

رییس جمهور در مجلس شورای ملی در جلسه‌ای که با حضور رییس دیوان عالی کشور و اعضای دیوان قانون اساسی تشکیل می‌شود به ترتیب زیر سوگند یاد میکند و سوگندنامه را امضاء مینماید. "من به عنوان رییس جمهور در پیشگاه ملت ایران سوگند یاد میکنم که پاسدار نظام جمهوری و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیت هایی که بر عهده گرفته‌ام به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، پشتیبانی از حق و گسترش

عدالت سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم. در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از تمامی اختیارات قانونی خود با در نظر گرفتن تعهدات بین المللی کشور استفاده کنم و قدرتی را که ملت به عنوان امانت به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم."

اصل ۱۲۲

رئیس جمهور در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و مجلس شورای ملی مسئول است.

اصل ۱۲۳

رئیس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همهپرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل ۱۲۴

رئیس جمهور میتواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول رئیس جمهور با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسئولیت هماهنگی سایر معاونتها را به عهده خواهد داشت.

اصل ۱۲۵

امضای عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولتها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای ملی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی او است.

اصل ۱۲۶

رئیس جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و میتواند اداره آنها را به عهده دیگری بگذارد.

اصل ۱۲۷

رئیس جمهور میتواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده، یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات رئیس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود.

اصل ۱۲۸

سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور تعیین میشوند. رئیس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء میکند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را میپذیرد.

اصل ۱۲۹

اعطای نشانهای دولتی با رئیس جمهور است.

اصل ۱۳۰

رئیس جمهور استعفای خود را به **مجلس شورای ملی** تقدیم میکند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه میدهد.

اصل ۱۳۱

در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رئیس جمهور و یا در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رئیس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و یا امور دیگری از این قبیل، معاون اول رئیس جمهور اختیارات و مسئولیتهای وی را بر عهده میگیرد و موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت پنجاه روز رئیس جمهور جدید انتخاب شود.

اصل ۱۳۲

در مدتی که اختیارات و مسئولیتهای رییس جمهور بر عهده معاون اول است، وزراء را نمیتوان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمیتوان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه‌پرسی اقدام نمود.

اصل ۱۳۳

وزراء توسط رییس جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی میشوند با تغییر مجلس، گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر يك از آنان را قانون معین میکند.

اصل ۱۳۴

ریاست هیأت وزیران با رییس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم‌های وزیران و هیأت دولت میپردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خطمشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا میکند.

در موارد اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاه‌های دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تغییر قانون نداشته باشد، تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد رییس جمهور اتخاذ میشود لازم‌الاجرا است.

- هرگاه بین قوه مجریه و مجلس شورای ملی اختلاف نظر به وجود آید و توافق ممکن نگردد، رئیس جمهور میتواند بدون نیاز به تصویب مجلس، از راه همه‌پرسی با کسب حداقل شصت در صد آرای مردم، انحلال مجلس شورا را به تصویب ملت برساند. در صورت انحلال باید بلافاصله انتخابات جدید مجلس اعلام و ترتیبی داده شود که مجلس جدید حداکثر طی شش هفته پس از اعلام تاریخ انحلال، کار خود را آغاز کند. رئیس جمهور در هر دوره‌ی ریاست جمهوری فقط یکبار می‌تواند از این حق استفاده کند.

رییس جمهور در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

اصل ۱۳۵

وزراء تا زمانی که عزل نشده‌اند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است در سمت خود باقی میمانند.

استعفای هیأت وزیران یا هر يك از آنان به رییس جمهور تسلیم میشود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد.

رییس جمهور میتواند برای وزارتخانه‌هایی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

اصل ۱۳۶

رییس جمهور میتواند وزراء را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیأت وزیران تغییر نماید باید مجدداً از مجلس شورای ملی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۱۳۷

هر يك از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر رییس جمهور و مجلس است و در اموری که به تصویب هیأت وزیران میرسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

اصل ۱۳۸

علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین میشود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمانهای اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر يك از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات

هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.

دولت میتواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیونهای متشکل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیونها در محدوده قوانین پس از تأیید رییس جمهور لازم‌الاجرا است. تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیونهای مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رییس مجلس شورای ملی میرسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران بفرستد.

اصل ۱۳۹

صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داورى در هر مورد، موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین میکند.

اصل ۱۴۰

رسیدگی به اتهام رییس جمهور و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای ملی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام میشود.

اصل ۱۴۱

رییس جمهور، معاونان رییس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمیتوانند بیش از يك شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای ملی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکتهای خصوصی، جز شرکتهای تعاونی ادارات و مؤسسات برای آنان ممنوع است.

سمتهای آموزشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی از این، حکم مستثنی است.

اصل ۱۴۲

دارایی رییس جمهور، معاونان رییس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط شورای عالی قضائی رسیدگی میشود که بر خلاف حق، افزایش نیافته باشد.

مبحث دوم) ارتش و سپاه پاسداران

اصل ۱۴۳

ارتش جمهوری ایران پاسداری از استقلال و یکپارچگی و نظام جمهوری کشور را بر عهده دارد.

اصل ۱۴۴

ارتش جمهوری ایران ارتشی مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت بپذیرد که خود را ملزم به رعایت حقوق بشر بدانند و در راه تحقق مردم سالاری فداکار باشند.

اصل ۱۴۵

هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمیشود.

اصل ۱۴۶

استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.

اصل ۱۴۷

دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و سازندگی، با رعایت کامل قوانین استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید.

اصل ۱۴۸

هر نوع بهره‌برداری شخصی از وسایل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر اینها ممنوع است.

اصل ۱۴۹

ترفیع درجه نظامیان و سلب آن به موجب قانون است.

اصل ۱۵۰

افراد و تجهیزات فنی نظامی و غیر نظامی سپاه پاسداران که در نخستین روزهای پیروزی انقلاب بهمن ۱۳۵۷ تشکیل شد، حسب نیاز به ارتش و نیروهای انتظامی یا دیگر مؤسسات دولتی منتقل می‌شود.

اصل ۱۵۱

داشتن اسلحه برای افراد کشور تنها با اجازه مقامات رسمی مجاز است.

فصل دهم

سیاست خارجی

اصل ۱۵۲

سیاست خارجی جمهوری ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و یکپارچگی کشور، دفاع از حقوق همه محرومان و عدم تعهد و روابط صلح‌آمیز متقابل با کلیه کشورهای عضو سازمان ملل متحد استوار است.

اصل ۱۵۳

هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل ۱۵۴

جمهوری ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود میداند و استقلال و آزادی را حق همه مردم جهان میشناسد. بنا بر این در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مردم کشورهای توسعه نیافته دچار فقر فاحش برای غلبه بر عقب ماندگی در هر نقطه از جهان حمایت میکند.

اصل ۱۵۵

دولت جمهوری ایران میتواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران و بین المللی تبهکار شناخته شوند.

فصل یازدهم

قوه قضائیه

اصل ۱۵۶

قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

- ۱ - رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه، که قانون معین میکند.
- ۲ - احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادیهای اجتماعی.
- ۳ - نظارت بر حسن اجرای قوانین.
- ۴ - کشف جرم و تعقیب مجرمین و اجرای مقررات مدون جزا.
- ۵ - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

اصل ۱۵۷

به منظور انجام مسئولیت‌های قوه قضاییه در کلیه امور قضایی و اداری و اجرایی شورای عالی قضایی تشکیل میگردد که بالاترین مقام قوه قضاییه است و وظایف آن به شرح زیر میباشد:

- ۱ - ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیتهای اصل یکصد و پنجاه و ششم.
- ۲ - تهیه لوایح قضایی
- ۳ - استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.

اصل ۱۵۸

شورای عالی قضایی از یازده عضو تشکیل میشود:

- ۱ - رییس دیوان عالی کشور که ریاست شورا را نیز به عهده دارد.
- ۲ - دادستان کل کشور.
- ۳ - شش نفر قاضی عادل با حداقل ده سال سابقه خدمت قضائی به انتخاب حقوقدانان کشور.
- ۴ - سه نفر از مستشاران یا رؤسای شعب دیوان عالی کشور به انتخاب آن دیوان

اعضای این شورا برای مدت پنج سال و طبق قانون انتخاب میشوند و انتخاب مجددشان برای یک دوره دیگر بلامانع است.

شرایط انتخاب شونده و انتخاب کننده و چگونگی تقسیم کار بین اعضای شورا و سازمان آن را قانون معین میکند.

اصل ۱۵۹

مرجع رسمی تظلمات و شکایات، دادگستری است. تشکیل دادگاه‌ها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل ۱۶۰

وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوطه به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که **شورای عالی قضایی** به رییس جمهور پیشنهاد میکند انتخاب میگردد.

اصل ۱۶۱

دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیتهایی که طبق قانون به آن محول میشود بر اساس ضوابطی که شورای عالی قضایی تعیین میکند تشکیل میگردد.

اصل ۱۶۲

رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید **حقوقدانانی** عادل و **مسلط** به امور قضایی باشند و **رئیس جمهور** با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال **برای تصدی** این سمت منصوب میکنند.

اصل ۱۶۳

صفات و شرایط قاضی به وسیله قانون معین میشود.

اصل ۱۶۴

قاضی را نمیتوان از مقامی که شاغل آنست بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصویب اعضای شورای عالی قضایی به اتفاق آراء. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین میکند صورت میگیرد.

اصل ۱۶۵

محاكمات، علنی انجام میشود و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه، علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل ۱۶۶

احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.

اصل ۱۶۷

قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و حکم قضیه را صادر نماید و نمیتواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد. در مواردی که قاضی نتواند حکم دعاوی حقوقی را در قوانین مدونه بیابد، باید بر اساس عدالت و مصالح عمومی، حکم قضیه را صادر کند.

اصل ۱۶۸

رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت میگیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون معین میکند.

اصل ۱۶۹

هیچ فعلی یا ترك فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمیشود.

اصل ۱۷۰

قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل ۱۷۱

هر گاه در اثر تفسیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌گردد.

اصل ۱۷۲

به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، و شهربانی در محاکم عمومی رسیدگی می‌شود.

اصل ۱۷۳

به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر شورای عالی قضایی تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند. (

اصل ۱۷۴

بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجراء صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر شورای عالی قضایی تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون معین می‌کند.

فصل دوازدهم

رسانه های گروهی

اصل ۱۷۵

در رسانه‌های گروهی (رادیو و تلویزیون) آزادی انتشارات و اطلاعات باید تأمین شود. این رسانه‌ها زیر نظر مشترک قوای سه گانه قضاییه (شورای عالی قضایی)، مقننه و مجریه اداره خواهد شد. ترتیب آن را قانون معین میکند.

قانون اساسی جمهوری ایران در دوازده فصل مشتمل بر یکصد و هفتاد و پنج اصل تنظیم گردیده است.